

К. психол. н. Байєр О. О.

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

Використання якісних методів у дослідженні життєвих криз особистості

Наша дослідницька робота має за мету встановлення шляхів та засобів подолання особистістю т. зв. соціальних репресій і утисків на прикладі радянської епохи. Таке дослідження передбачає отримання свідочств від респондентів похилого та старечого віку і пов'язане з певними ускладненнями в роботі: представникам даної вікової групи може бути важко відповідати на питання методик через вади зору або слуху, а інколи й недостатнє розуміння тверджень діагностичного інструментарію і сором'язливість з цього приводу. Більш того, розроблені на даний момент тести не охоплюють саме того феномену, який є предметом нашої роботи [1-2].

Одним із часто згадуваних недоліків якісних методів психологічного дослідження називають вплив суб'єктивної позиції та очікувань самого дослідника на отримувані результати. Проте методологи бесіди та інтерв'ю як основного методу здобуття даних зауважують на тому, що експеримент як метод отримання даних не меншою мірою захищений від установки дослідника та інших важко контрольованих факторів [3; 6]. Водночас, інтерв'ю відповідає поняттю об'єктивності з погляду арифметичної інтерсуб'єктності – згоди, досягнутої шляхом раціонального обговорення та взаємної критики серед тих, хто визначає та інтерпретує феномен. Цей процес може відбуватись у формі валідації через спілкування дослідників між собою або дослідників із досліджуваними. Звичайно, окреме інтерв'ю практично неможливо відтворити, але різні інтерв'юери, додержуючись спільної схеми та процедури роботи, можуть провести дуже схожі інтерв'ю з різними досліджуваними. З позиції діалогічної концепції інтерсуб'єктності, інтерв'ю взагалі посідає привілейовану позицію, адже включає бесіду та обговорення смислу між дослідником та респондентом [5].

Виділяють декілька основних вимог до організації бесіди або інтерв'ю: це настанова та щирість та відкритість, гарантія захищеності та безпеки респондента, взаємна довіра між дослідником та респондентом, наявність дослідницької задачі [7]. У підтриманні ходу бесіди доречно використання всіх прийомів, які традиційно відносять до гуманістичної психологічної школи: активного слухання, перефразування, уточнення [8]. На думку спеціалістів, найсприятливіший варіант – коли інтерв'юєр сприймається як експерт, який шукає додаткових відомостей про досліджуваного [6-8].

Коротко зупинимось на рекомендаціях стосовно побудови питань: у процесі бесіди варто уникати допоміжних питань, які самою формою підказують відповіді, та містять у собі неперевірений, альтернативний характер; неправильним є питання, сформульоване занадто широко; доречним вважається уточнювання та прохання пояснити.

Девід Денборо, відомий фахівець у руслі нарративної психології, зауважує, що у випадку роботи з кризовою ситуацією респондента спеціалісту варто додержуватись певної схеми інтерв'ю. Автор пропонує підготувати людину – створити атмосферу, яка надасть їй відчуття турботи, – а після інтерв'ю виразити відгук та слідкувати за впливом бесіди на психоемоційне благополуччя людини. Саме інтерв'ю повинно включати три етапи: етап установлення контексту, етап власне отримання свідцтва про жорстоке ставлення / насильство тощо та їх наслідки та етап закріплення історій про виживання та життєстійкість [9]. Л. Хоф вважає, що невід'ємними складовими якісно проведеного інтерв'ю є прямий підхід психолога до проблеми, що відбивається у простих та прямих питаннях, а також спроможність спеціаліста «влізти у шкуру» респондента, оцінити глибину його відчаю та розділити його почуття, мужність не уникати жахливого досвіду [7].

Аналіз мовної продукції свідків спирається на бачення всієї картини того, що відбувалось під час бесіди. Д. Р. McAdams, проаналізувавши понад двісті розповідей дорослих людей, запропонував такі показники для аналізу їх структури та змісту: тон нарративу, образність, тема, ідеологічна обстановка,

ядерні епізоди, імаго та завершення [9]. Автор пропонує і критерії для оцінки того, який вклад несуть життєві історії у позитивне функціонування індивіда: узгодженість, відкритість, переконливість, диференціація, інтеграція / примирення, інтеграція стосовно генеративності.

Література:

1. Байєр О. О. Аналіз факторів, що визначають особистісну стійкість за умов соціальних репресій / О. О. Байєр [текст] // Вісник Дніпропетровського університету. Педагогіка та психологія. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 11-17.
2. Байєр О. О. Шляхи подолання соціальних репресій та фактори, що визначають особистісну стійкість / О. О. Байєр [текст] // Наука і освіта. – Одеса, 2009. – № 1-2. – С. 6-10.
3. Барский Ф. И. Представления об идентичности в рамках нарративного подхода / Ф. И. Барский, Д. А. Кутузова [текст] // Мир психологии. – 2004. – № 2 (38). – С. 67-77.
4. Брунер Дж. Жизнь как нарратив / Джером Брунер [текст] // Постнеклассическая психология. – 2005. – № 1 (2). – С. 9-29.
5. Квале С. Исследовательское интервью / Стейнар Квале [текст]. – М.: Смысл, 2003. – 301 с.
6. Метод беседы в психологии / Редактор-составитель А. М. Айламазьян [текст]. – М.: Смысл, 1999. – 222 с.
7. Хоф Л. Диагностика кризиса в интервью / Л. Хоф // Журнал практической психологии [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psyjournals.ru/j3p/par.php?id=20060406>. – Загл. с экрана.
8. Denborough D. A Framework for Receiving and Documenting Testimonies of Trauma / David Denborough [текст] // International Journal of Narrative Therapy and Community Work. – 2005. – № 3-4. – P. 34-42.
9. McAdams D. Personality, modernity, and the storied Self: a contemporary framework for studying persons / D. McAdams [текст] // Psychological Inquiry. – 1996. – Vol. 7. – No. 4. – P. 295-321.

Для ссылки: Байєр О. О. Використання якісних методів дослідження життєвих криз особистості // Materialy VII mezinarodni vedecko-prakticka conference “Dny vedy – 2011”. – Dil. 18. Psychologie a sociologie. – Praha: Publishing House “Education and Science” s. r. o. – S. 35-38.